

DR. KERÉKGYÁRTÓ IMRE
Budapest

A nevelés eszköze és eredménye: a fegyelem

„Fegyelmezés pedig ne létezzen, vagy alig. A tanár személyisége, személyiségének megbonthatatlan rendje, kedélyének hajlékonysága, előadásának ékessége az, ami a legjobban fegyelmez.”

Füst Milán

MESTERHÁZI LAJOS leírja egy svéd tudóssal folytatott beszélgetését. Az eszmecsere keretében megkérdezte a professzort, milyen impressziókat szerzett magyarországi tartózkodása alatt. A tudós elmondja, hogy tapasztalatai szerint nálunk mindenki lojális, de megszegi a törvényeket, ezzel szemben náluk az emberek nem lojálisak, de megtartják az előírásokat. Mesterházi kifejti ezután, hogy a lazaságok divatja, a nyárspolgáriság korszerűsített formája társadalmi fejlődésünk egyik akadályja, az *állampolgári öntudat* hiányának fokmérője. Egy társadalmi jelenség, legyen hasznos vagy káros, sohasem hagyja érintetlenül az iskolát. Behatol falai közé, egyrésztől a gyerekek hozzák magukkal mint környezetük értékrendjének egyik sajátosságát, másrészt a *szűltusszimbólumukká* teszik. Kétségtelen tény, hogy sem társadalmunk, sem iskoláink fegyelme nem kielégítő. Megszilárdítása mindannyiunk közös érdeke, társadalmunk további fejlődésének záloga.

A fogalmak jelentései történelmi változásokon esnek át. Ez egyik oka annak, hogy a fegyelmezetlenség jeleit egyesek a múlthoz viszonyítva ítélik meg. Nostalgiaival emlegetik a régi fegyelem felbomlását, holott ez természetes jelenség volna. Azoknak kell igazat adnunk, akik azt hiányolják, hogy még nem alakult ki az új, a szocialista társadalom közösségi emberének a fegyelme.

Kialakításához fel kell idéznünk a nevelés egyik méltatlanul száműzött fogalmát. Szocialista fegyelemről addig beszélni sem lehet, amíg a nevelésben az eddiginél lényegesen nagyobb figyelmet nem fordítunk arra, hogy tanítványainkban kiépítsük *az önmagukkal való helyes viszonyt*, saját lehetőségeik és korlátaik, képességeik és képtelen ábrándjaik pontos ismeretét. Ehhez pedig vissza kell hívni száműzetéséből, és tanítási órákon és órákon kívüli foglalkozásokon tervszerűen és tudatosan kell kibontakoztatni a gyermekekben: *az önuralmat*. Azt a képességet, hogy fékezzék azonnali, gyors reagálásaikat szóban és cselekvésekben egyaránt. Lehet, hogy ebben a vonatkozásban hadat kell üzennünk a divatossá vált állatlélektannak, s annak a törekvésnek, amely nyers analógiával kívánja eredményeit az emberi magatartásra és viselkedésre érvényesíteni. Mi ugyanis nem feledkezhetünk meg arról, hogy az ember magatartásának, majd közvetítésével viselkedésének a szocializálódás folyamatában olyan *szabályozói* alakultak ki, amelyek a munkatevékenységgel minden állat fölé emelik: *világnézete, műveltsége*,

erkölcsisége és jelleme. A fegyelmezés éppen ezért nem válhat a nevelésben etológiai idomítássá, Rubinstein és más marxista pszichológusok megállapításai szerint mindig elszakíthatatlan része marad a világnézeti nevelésnek, az erkölcsös magatartás és viselkedés kibontakoztatásának, a jellemfejlesztésnek, a műveltség kialakításának.

Még a szakirodalomban is az a forrása minden tévedésnek, hogy helytől és időtől elvonatkoztatva tárgyalnak helytől és időtől determinált kérdéseket. Általában beszélnek emberi magatartásról, műveltségről, holott ezek mindig, a történelem egész folyamán társadalmilag meghatározott fogalmak, kategóriák maradnak. Ezért nem fogadhatjuk egy polgári szerző – még bonyolult kísérletekre támaszkodó – megállapításait sem kritikátlanul. A tudomány ugyanis sohasem volt az objektív igazság kizárólagos birtokosa. A tudomány eszköz, amellyel a maga szubjektivitása által erősen korlátozott ember az objektív igazság megközelítésére törekszik.

Korábbi pályaéléktani fejezeteinkben. (A gyermekek természete) már tárgyaltuk, hogy az ember csak születésekor és az azt követő csecsemőkorban *puszta természeti lény*, akit ösztönei motiválnak cselekvésre. Fejlődése során ösztönei humanizálódnak, közösségi, *társadalmi lény*é válik. A szó igazi értelmében emberré, személyiséggé válva már némcák szolgálai követi ösztöneit, azok megfékezésére, a felettük való uralkodásra is képessé válik. A klasszikus mondás szerint: a legnagyobb és legtartósabb diadalt az aratja, aki önmagát tudja legyőzni.

Végtelen közgondolkodásunk miatt rá kell azonban mutatnunk, hogy a társadalmától, munkájától elidegenedett, családott polgár *újhedonisztikus* szemléletével nem valamilyen marxista *reméteaszkeízist* kívánunk szembeállítani. Az embernek joga van az élet örömeire, csak arra nincs joga, hogy a maga örömét mások bánatpénzén vásárolja meg. A tagadva-tagadással elismerjük a humanizált ösztönök szerepét életünkben, csak éppen „a nagy zabálásból” (vö. hasonló című francia filmet) kulturált étkezést, az odúkészítésből lakáskultúrát (vö. hasonló című folyóiratot), a makogásból szép, művelt beszédet (vö. Kazinczy emlékversenyt, Ady évfordulót), a szexuális anarchiából az emberhez egyedül méltó szabad szerelmet kívánunk fejleszteni. Szabad szerelmen Lenin megfogalmazása alapján két ember egyenlőségen, kölcsönösségen és felelőségen alapuló, minden testi, lelki kényszert nélkülöző kapcsolatát és nem a hedonista polgár „egy pohár víz” elméletét értve. (*Dr. Kerékgyártó Imre: Tanulóifjúságunk fegyelme.* Budapesti Nevelő, 1973:4. p. 14–22.)

Már a gyermek is képes felismerni, hogy fegyelemre nem mások miatt, hanem első-sorban saját életének biztosítása érdekében van szüksége. Fegyelem nélkül nincs termelőmunka, nincs alkotó tevékenység, nem maradhat fenn egyetlen közösség, de az egész társadalom sem. Selye János eredményeit alkalmazva: a fegyelmezetlen ember dzsungeltörvényeket teremt maga körül, harcot indít környezete ellen, s ebbe elkerülhetetlenül belepusztul (l. terrorizmus stb.).

A FEGYELEM társadalmi jelenség. Az állatok viselkednek, az embernek azonban *magatartása* is van. Ebből adódik, hogy a fegyelemnek sajátos szerkezete: (struktúrája) létezik, a megteremtésére irányuló törekvések rendszerint azért vezetnek kudarchoz, mert ezt nem veszik figyelembe.

A fegyelem belső köre:	a magatartás, az embernek belső viszonyrendszere,	amely az egyént önmagához, embertársaihoz, munkájához, a kötelességhez, a felelősséghez stb. köti.
A belső tartalom a magatartás külső kultúrájában,	a viselkedésben jut kifejezésre.	a társas érintkezések, a munkavégzés, a kötelességteljesítés formája...
Ehhez kapcsolódnak történelmi koronként, társadalmi osztályonként, csoportonként,	aránylag gyorsan változó konvenciók,	amelyeket az egyén elfogad, elutasít, azonosul velük, közönyt tanúsít irántuk.

A fegyelmet a társadalmi, erkölcsi, kisebb-nagyobb közösségi, munkahelyi normáknak való engedelmesség, a követelmény támasztójával kialakuló identifikálódás vagy a legjobb esetben a normával való belső azonosulás (interiorizálás) teremtheti meg. Ezzel szemben a *fegyelmezés* erőfeszítései mindig arra irányulnak, hogy konvenciókat tartassanak meg; esetleg közvetlenül a viselkedésben hozzanak létre változásokat. A fegyelmezés kudarcainak forrását is ebben kereshetjük. Nevelés helyett *alkalmazkodást* tűz célul maga elé; holott ezt csak az indokolhatja, ha egy felnőtt vagy gyermek már kialakult *anti- vagy asszociális magatartását* kell megváltoztatnunk.

Antiszociális magatartásról akkor beszélhetünk, ha valaki ismeri ugyan a normákat (erkölcsi normák esetép antimoralitásról, erkölcstelenségről beszélünk), de túlteszi magát rajtuk, és következetesen megsérti őket. Az *asszociális* magatartású (deviánsan viselkedő) ember egyszerűen nem ismer, vagy nem akar ismerni önmaga pillanatnyi érdekében kívül semmiféle normát, törvényt. Az ilyen ember erkölcsileg amorális; erkölcs nélküli. Antiszociális és asszociális személyiségekkel szemben a társadalom minden vonatkozásban érvényesíti *kényszerítő hatalmát*. Akit szép szóval meggyőzni képtelenség, tetének megfelelő büntetéssel (bírságtól a börtönig) igyekszik rávenni, szükség esetén rákényszeríteni a társadalmi számára elfogadható viselkedésre. Csirájukban már az iskolák is találkoznak ilyen megnyilvánulásokkal. Gondoljunk arra, hogy a felnőtt bűnözők gyerekeit is megtaláljuk az általános iskolákban, s ezek környezetüktől antiszociális viselkedési *mintákat látnak*, ezeket követik (Petőfi Sándor: Apostol). Ilyen esetekben velük szemben is alkalmazni szükséges a kényszerítő hatalmat, ezt azonban né egyetlen személy: a nevelő, hanem *saját közösségük* (osztály, órs, raj) képviselje velük szemben.

A fegyelmeben mindenekelőtt a *munkához való viszony* jut kifejezésre. Viszony, tehát kölcsönhatás. Fegyelmezetlenséget éppen ezért a munkában (tanulásban, tanuláson kívüli foglalkozásokban) nemcsak a tanulók követhetnek el. Fegyelmezetlenséget tudva vagy akaratlanul a nevelő is *előidézhethet*, ha

a) tanításával képtelen felkelteni és lekötni témája iránt a tanulók *érdeklődését*;
b) ha nem veszi figyelembe, hogy a 6–14 éves korú gyerekek *figyelme változó*, azt huzamosabb ideig egyetlen dologra koncentrálni a legnagyobb erőfeszítések árán sem képesek;

c) ha összekeveri számukra a különböző *tevékenységi fajtaikat*, pl. a játékot és a munkát (vö. Köznevelés, 1977:42.), s nem ügyel arra, hogy ezek más és más viselkedésmódot igényelnek.

Az összetévesztésnek rendszerint az az oka, hogy még nálunk, a munka társadalmában is sokan a munka szinonimáit a gyötrelemben, a kiélődésben keresik; s ezért állítják szembe vele az élvezetet, örömet okozó játékokat. Hét éves kislányom nagyon világos különbséget tesz közöttük. Nyakig belemérem valamilyen tevékenységbe (pl. rajzol, takarít), s ha ilyenkor megzavarja valaki, szemrehányóan mondja: „Nem látod, hogy dolgozom.” Pár perc múlva ő fordul hozzám: „Játsszunk!” Helyes törekvés, ha valaki az ismeretszerzés élvezetes, örömet nyújtó formáit keresi, de a gyerek munkáját felnőtt szemmel ne tüntesse fel ilyenkor se játéknak. Ne felejtse el, hogy a *kényszer-játék* könnyen válhat a gyerekek legkedvesebb, legkínosabb tevékenységévé. A nevelés feladata, hogy a jövő számára készítsen elő úgy, hogy jelenét is élhesse a gyermek: Az életben sem kevéredhet munka a játékkal, vagy ha igen, már bajt jelez (épitőiparban munka helyett ultiznak).

d) ha megelégedezik arról, hogy a munkában a vállalkozás-edzés-küzdés-munka-credmény ívén vezet át az út, s egyszerűen *leckeadó géppé* szürkíti magát, aki egyik nap leckét ad fel, hogy a másikon legyen mit számonkérnie a gyerekeken. Hogy mennyire meggyökeresedett ez a szemlélet, mi sem mutatja jobban, mint az, hogy a játékos tanítás hívei egyszerűen az életszerű, élvezetes, sokoldalú gyakorlást minősítik játékosnak. Érdemes lenne egyszer már megvizsgálni, hogyan alakulhatott ki az iskolai fogalmak ilyen nagymértékű devalvációja. Még mi, pedagógusok is mindenre, ami élet-

idegen, gondolkodás nélkül rávágjuk: *iskolás, tanáros*. Ennek elkerülésére teremtünk azután nem létező, hamis ellentéteket, így pl. a munka játékkal való helyettesítését, aminek hatására *a munkára nevelés* ürügyén taszítóvá tesszük mindazt a jövő nemzedékben, ami munkához kapcsolódik.

A hibák elkerülése érdekében néhány példán vizsgáljuk meg a normák, a viselkedés és a konvenciók természetes összefüggéseit, hangsúlyozva, hogy mindig a norma elfogadásán és követésén legyen a szemünk, és ne helyezük eléjük a konforman alkalmazkodó viselkedést!

NORMA	VISELKEDÉS	KONVENCIÓ
Tiszteletben kell tartani mások emberi méltóságát!	Udvariasak vagyunk, köszöntjük egymást.	A köszönés módjai a „Kézét csokolom”-tól a „Szia”-ig.
Senkit ne kényszerítsünk arra, hogy a jó ízlés határait átlépje!	Nem beszélünk, nem viselkedünk trágárul.	A beszéd, a cselekvések hétköznapi stílusa, pl. a lábak keresztebe tétele valamikor trágárságnak számított.
Másokat egyéni kényünkre nem zavarhatunk munkájukban, pihenésükben...	Villamosan, nyilvános helyen nem nótázunk, nem ordítunk...	A beszéd halksága. Az udvariasság érvényes szokásai.
Némcsak saját, de mások szuverenitását is tiszteletben kell tartani.	Dívatosan, öltözködünk, de nem kihívóan.	A kihívó öltözködés, viselkedés jogot ad másoknak a közeledésre.
A nőkben a jelenlegi vagy a jövőendő édesanyákat tiszteljük.	Udvariasak vagyunk, kifejezésre juttatjuk a tiszteletünket.	Előre engedjük őket, átadjuk helyünket...

A legrosszabb, ha a nevelő (szülő, pedagógus) követelményei nincsenek összhangban. Egyik oldalról aktivitást igényel munka közben, a másikon teljes csendet. Öszinteséget, de megbünteti azt, akinek őszinte szavai nem esnek egybe „elvárásaival”. Nem kevésbé rossz, ha a nevelés különböző alanyai más és más követelményeket támasztanak a gyerekekkel szemben, ilyenkor világossá válik, hogy csak a konvenciók megtartása a fontos, a társadalmi normák szerepét pedig átvették az *egyéni ízlések*.

A fegyelemben kifejezésre jut az embereknek *embertársaikhoz való viszonya* is. Ez is különböző lehet:

- együttműködő	gáncsoskodó	akadályozó
- közösségi	individuílis	bomlasztó
- uralkodó	társas	engedelmeskedő
- önző	kollégialis	másokhoz csapódó

Épp ezért előfordulhat, hogy valaki azért rendetlenkedik pl. egy tanítási órán, mert annak témája nem tudja lekötni; fáradtsága miatt figyelmét egyáltalán képtelen koncentrálni; meggyőződése, hogy csak így tud visszajutni az érdeklődés középpontjába; élvezetet talál abban, ha mások munkáját zavarhatja. Pedagógiai gyakorlatunk az ezernyi lehetőséget egyetlen szóval minősíti: a gyermek fegyelmezetlen. A jelenség így tökéletesen eltakarja a lényegét, s ezért a változtatásra vajmi kevés reménnyel kecsegtet. Az óra alatt beszélget az is, aki társának vicceket mesél, de az is, aki épp a témával kapcsolatos problémáját osztja meg társával. Kétségtelen, hogy a pedagógusnak nincs ideje, rendszerint lehetősége sem arra, hogy minden ilyen esetet részletesen elemezzen. A továbbhaladás biztosítása érdekében a legegyszerűbb megoldást kell választania: *a figyelmeztetést, a leintést*. Arra viszont vigyázhatna, hogy ez ne kapcsolódjék azonnal

elmarasztaló minősítéshez is. Ha nincs ideje, hogy a jót feltételezze és ellenőrizze, még nem kell ellenkező végtelbe csapva csak a rosszat gondolnia. A pszichológia törvényei szerint mindenki elsajátít egy bizonyos *viselkedésmódot*, amely rá hasonló szituációkban jellemzővé válik (így szokott viselkedni). Ennek felismerése megkönnyíti az indítékok felismerését, de a tévedés lehetőségét is. Könnyen esünk ugyanis abba a hibába, hogy a gyermek éppen most tanúsított és ezer motívumból fakadható *aktuális viselkedését* azonosítjuk viselkedési módjával. Ebből származik a tanulók előtt joggal ellenszenves *beskatulyázás*.

A fegyelemben tükröződik a személyiség *önmagához való viszonya* is. A törvényszerű, minden normát önkényesen felrúgó emberek az önzők soraiból kerülnek ki. Az agresszivitás természetes gyökere a saját személyiség túlértékelése. Ez akkor is igaz, ha sok esetben az agresszív viselkedés kompenzáció. Torz válasz a környezet értékelésére, amely nem veszi tudomásul az illető öntúlértékelését. El lehet érni, hogy az ilyen megnyilvánulásait fékezze valaki, a gyökeres változáshoz önmagához való viszonyát kell átalakítani.

RIESMAN szerint a XX. század embere „kívülről irányított”. Élete, tudata a tömegkommunikáció által manipulált. Életének intim mozzanatait is gyakran a piacra viszi, mert csak így győzheti meg önmagát, hogy nemcsak egyszerű csavar a mindent felőrlő gépezetben. Jelentős személyiség, akinek még varázsa van. Sajátos ellentmondás-ként kortársaink, s különösen a fiatal nemzedék egyszerre *lázad a társadalmi konvenciók ellen*, ezt kifejezésre juttatja öltözködésével, utcai viselkedésével, minden megnyilvánulásával, és ezzel párhuzamosan korosztály nem volt még soha jobban *saját konvencióinak rabja*, mint épp ez a nemzedék. Ez az ellentmondás teremt meg a legtöbb fegyelmi problémát. Ebben a konvencióban ugyanis negatív minősítést kap, aki hittel, szenvedéllyel végzi a munkáját; aki társas érintkezéseiben tiszteletben tartja a szemérem alapkövetelményeit; aki nem útszéll stílusban rejt gondolat- és érzelmszegénységét; aki legalább az „illendőség kedvéért” nem ölti magára a cinizmus álarcát. Nyilvánvaló, hogy ezt ebben a formában nem fogalmazza meg egyikük sem. Közvélemény, amelyről jelzést adnak az ifjúsági folyóiratok vitái (pl. Magyar Ifjúság dinnye vitája), a honvédség és a munkahelyek tapasztalatai. Olyan *tünetek* ezek, amelyekből az intézmény nevelésnek is le kell vonnia a következtetéseket. Egyrészt az ifjúság neveléséből számüzni kell az elavult konvenciókat, másrészt azonban az iskolai közösségnek, tehát nevelőtestületnek és ifjúságnak közösen ki kell alakítania a korszerűeket (a Rendtartás alapján az iskolai házirendet), amelynek *megtartását következetesen meg is kell mindenkitől követelni*.

Ezek a konvenciók rögzítik a tiszteletadás, az óra alatti és az órák közötti viselkedés normáit, az utcai viselkedés előírásait, a dohányzás szabályozását stb. Nem jelent diktatórikus magatartást, ha valaki a közösség maga-alkotta szabályait komolyan veszi, és megsértésüket bünteti. Az iskolai élet demokratizmusát nem szabad összetéveszteni a liberális anarchiával. Individuális tetszések nem bomlaszthatják atomjaira a közösséget. Lényeges azonban, hogy a követelmények valóban közösségek legyenek, megtartásuk és megtartatásuk pedig legalább a *közösség makarenkói magjának*, az ifjúsági mozgalom vezetőinek is igénye legyen. Rösszül értelmezik a demokratizmust mindenütt, ahol nevelőtestület és ifjúság között azért támad konfliktus, mert az egyik megköveteli, hogy mindenki a közösségi konvenciók szerint viselkedjék.

Két szélsőséges hibával lehet számolnunk ebben a vonatkozásban. Az egyik *túlértékeli*, a másik pedig *lebecsüli* a konvenciók jelentőségét.

Nem közömbös pl. az iskola számára, hogy a tanulók nyilvánosság előtt ölelkeznek, csókolóznak-e vagy sem. A szemérem nem divatjámúlt dolog. A szocialista ember közösségi jellemvonásokat bontakoztat ki önmagában. A közösségi jellemvonások közt nem lehet mellőzni a szemérmét,

mert ezzel egyrészt saját intim életének szuverenitását védi az ember, másrészt pedig nem zavarja mások életét, viselkedését. A polgári társadalom ifjúsága „a botránkoztsad meg a polgárt” alapján tüntet a megszokott konvenciók ellen. Provincializmus lenne, ha utánozásával egy réteg jelszavává tenné: „botránkoztsad meg a szocialista közösségi embert” is. Az érzelmi megnyilvánulások utcára vitele nagyfokú tapintatlanságot árul el embertársainkkal szemben, és még nagyobb mértékben *devalválja* az emberi kapcsolatok értékeit. Árucikké teszi. Még akkor is, ha a turizmus nagyfokú kiszélesedésével ilyen olcsó eszközökkel ringathatják magukat egyesek hamis illúziókba: ők is vannak olyan korszerűek, mint kis- és nagy- vagy éppen nyárspolgár kortársaik.

A pedagógus *modelláló szerepe* érvényes a konvenciókra is. Ha a tanulók épp tanáraiktól látnak rossz példákat a közönséges beszédre és viselkedésre, esetleg még az iskolai munkát zavaró szemérmetlen öltözködésre is, az iskola nehezen tudja betölteni az ifjúság szocialista nevelésében ráháruló szerepet. Különösen a középiskoláknak szükséges ügyelniük arra, hogy az ifjúság nevelésében hamis szerepet ne játsszanak. Ezt nem tekinthetik saját belső ügyüknek, mert az általános iskolai tanulók modelleket látnak a gimnazisták, a szakközépiskolások és a szakmunkástanulók viselkedésében. A bumeráng törvényei szerint minden ottani hiba – közvetve – őket is sújtja.

A fegyelmezés iskolai kudarcai rendszerint két forrásból táplálkoznak. Az egyik az említett *modellálás torz megvalósulása*: pontosságra csak pontos, rendszerettré csak rendszerető, közösségi magatartásra csak közösségi magatartású ember nevelhet. Semmiképp sem nevelhet eredményesen, aki maga neveletlen. Hiába puffogatja valaki, hogy „a munka becsület és dicsőség dolga”, ha nem szeret dolgozni. Kárbavész minden Leninre hivatkozó buzdítása: „... tanulni, tanulni, tanulni”, ha készületlenül megy az óráira, és semmi sem árulja el a gyerekeknek, hogy ő is állandóan tanul. *Fegyelmezett pedagógus pusztá jelenlétével fegyelmez*, a fegyelmezetlen állandó ordítózásaival csak növeli a fegyelmezetlenséget. Németh László mondja: maga a tanítás fegyelmez. Ehhez csupán arra kell ügyelni, hogy az érdeklődést felkelteni és ébrentartani csak az érdekes magyarázat, óravezetés képes. Rendet csak akkor tarthatunk, ha megfontolatlan megjegyzéseinkkel (Már megint... Te?...) a közösség egyik jelentős hányadát nem rúgjuk ki a közös munkából (vö. Lénárd Ferenc írását a Pedagógusok Lapja 1977. XII. 20-i számában a jelentkező gyerekekről).

A másik forrást abban jelölhetjük meg, hogy az iskola mindennapos gyakorlatában első helyre kerültek a *járlékos elemek*. Az ellenőrző könyvek múzeumba kívánczó lapjai mindent elárulnak erről. Csoda azonban, hogy bár ezek a beírások:

- „Gyermeke az óra alatt evett”;
- „Állandóan izog-mozog, s ezzel zavarja a munkát”;
- „Fia azt mondta, hogy hülye vagyok” (vö.: szerző Küzdelmes évek c. munkájának erre vonatkozó megállapításait).

Évtizedek óta a pedagógiai karikatúra ösztüze alatt állnak, csökönyösen élnek tovább, naponként bocsátva ki nevelői szegénységi bizonyítványt megalkotóikról. Jelentőségük ugyanis egyenértékű a gyerekek falra írogatásával; ti. semmilyen nevelési funkciót nem töltenek be. A szülőktől nem igényelheti senki, hogy tanítási óráján teremtsen rendet. Ez saját kötelessége.

AZ ISKOLA nem mindenható. A társadalmi környezet fegyelmezetlenségei a közlekedésben, munkahelyeken és legfőképpen a családban, nem maradnak hatástalanok a gyermekek nevelkedésében. A gyerekek saját tapasztalatokat is szereznek, nem hagyatkoznak tanítójuk, tanáraik szavára. A *környezeti batások* számbavételé nélkül eredményesen nevelni képtelenség. Számolnunk kell azzal is, hogy az iskolán kívüli szervek gyakran olyan akciókban követelik meg az iskola részvételét, amelyek naivul pozitív szándékkal negatív hatással vannak az ifjúság fegyelmenek alakulására (pl. más szervek ünnepélyein való részvétel, előkészítetlen kivonultatások, kellőképp még nem fontolt akciók). Ezeknek nevelési hatása rendszerint arra szűgörodit, hogy címükön tanítási

órák maradnak el. A családi környezetnek az ad különös jelentőséget, hogy benne alakulnak ki a gyerekek alapszokásai, értékrendje. Százalékosan elég nagy számot képviselnek azok a tanulók, akik ilyen szempontból *asszociális környezetben* növekednek fel, ezért minden társadalmi igénnyel szemben közönyt tanúsítanak. Hiba lenne azonban, ha az iskola a környezet differenciált hatásainak fókuszában *tebetetlennek érezné önmagát*. Az iskola a pozitív környezeti hatások megerősítésével, a negatívak lebontásával sokat tehet a szocialista fegyelem kialakításáért, ha a maga falai között kulturált iskolai környezetet képes teremteni a tanulók számára.

A környezet fegyelmező hatását számtalan példával lehetne igazolni. Azokban az iskolákban, ahol a faliújságokon évekkal előbbi közlemények porosodnak, a falak izléstelen papírokkal vannak tele, nem várhatunk a nevelők fegyelmezett viselkedést a tanulóktól. Ahol viszont az ablakokon tiszta függönyök vannak, a dekoráció izléses és rendes, ez az egyszerű tény is hat a gyerekekre. Ugyanígy, ahol az ünnepélyeket a tanulóknak és nem a helyi szervek kiküldött képviselőinek rendezik, nem kell külön fegyelmezésről gondoskodni. A fegyelmezetlenséghez vezető első lépés mindig az *unalom*.

Fegyelemre szükség van iskoláinkban, életünkben. Meg kell teremtenünk, de nem akárhogyan és nem akármilyen eredménnyel. Amikor az 1972. évi párthatározat megjelenésével kapcsolatban *Kádár János* azt mondta: ha választania kellene az anarchia vagy a katonai drill között, gondolkodás nélkül az utóbbira szavazna, sokan hamisan tapsoltak. Úgy érezték, hogy Kádár elvtárs nekik, konzervatív szemléletűeknek adott igazat. Csak a „ha” kötőszót nem hallották meg a kiemelt mondatban. A szocialista fegyelem megteremtésével egyszerre száműzzük az anarchiát és a katonai drilt is. Ez a nevelőtestületek feladata, amelynek érdekében mindenekelőtt a testületi szoba belső rendjét és fegyelmét szükséges megteremteniük.

RÓSA LÁSZLÓNÉ
Szeged

Tapasztalatok, eredmények a tantervkísérleti matematikaoktatásban

Az 1972–73-as tanévben Szegeden 7 iskola, 10 tanulócsoportjában indult tantervkísérleti matematikaoktatás a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Matematikai Tanszékének irányításával. Az előző tanév közben végzett 4. osztályos felmérésben 258 tanuló vett részt; hiányzott 15 tanuló. 9 feladat megoldására került sor. Korszerű feladatkielöléssel, a matematikai elemek szerepeltetésével adtuk azokat a feladatokat is, melyekkel főleg a számolási készség alakulását mértük a számtan témakörében. (2., 3., 4., 5. feladat.)

Az 1., 6., 8., 9. feladat a halmazok, sorozatok, geometria, mérések, kombinatorika, algebra témaköréből, a 7. feladat pedig a szöveges feladat megoldási szintjéről adott képet.

Természetes, hogy az egyszerű felmérés, mintavétel, nem adhat teljes képet egy-egy tanulócsoport felkészültségéről. Beszámolómban, az egyes feladatok értékelésénél felhasználom kartársaim tapasztalatait, megjegyzéseit, melyek a főiskola szervezésében folyó havonkénti megbeszéléseken elhangzottak, a látogatásokon tapasztaltakat és saját tapasztalataimat is a 3 és fél éves matematikatanításban. A kartársak közül négyen 1–4.